

ОСОБЛИВОСТІ ОБРАЗУ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРОСТОРУ ЛІНИ КОСТЕНКО

Зухвала збройна агресія росії проти України 24 лютого 2022 року дуже швидко сформувала глибоке усвідомлення всіма українцями, що мова є нашою особливою словесною, вербальною зброєю, тому, на наш погляд, одним із актуальних завдань сучасної лінгвістики є поглиблене дослідження мови творів письменників у плані виявлення національно маркованої лексики.

Сьогодні Україна підтверджує той факт, що значної ваги проблема взаємозв'язку понять мова й культура, мова й ментальність набуває в період відродження національного самоусвідомлення. Як відомо, найсуттєвіші риси національно-мовної культури відображаються в лексичному складі мови, тому аналізові національно маркованої лексики присвячують свої праці українські та зарубіжні мовознавці: Б. А. Ларін, Н. В. Павлович, О. О. Потебня, В. М. Русанівський, Л. О. Ставицька, І. Я. Чернухіна та ін.

Особливий інтерес у цьому аспекті становить творчість Ліни Костенко, яка «...подарувала читачеві щирість своєї душі, філософське осмислення життя, красу слова. Дочка епохи шістдесятих років ХХ століття карбувала свій талант у часи, коли панувала напівправда, а гостре правдиве слово замовчувалось в інтересах тоталітарної ідеології» [Ковалевський: 7]. Творчість поетеси була, є і, сподіваємося, завжди буде камертоном нашої історії, бо хто ж, крім Ліни Костенко, міг таке сказати: *Історії ж бо пишуть на столі. / Ми ж пишем кров'ю на своїй землі. / Ми пишем плугом, шаблею, мечем, / Піснями і невілницьким плачем. / Моглами у полі без імен, / Дорогою до Києва з Лубен!?* [Костенко, 1989].

Перечитуючи лірику Ліни Костенко, ми розуміємо, що це «не просто гасла чи крилаті вислови», це слова, які примушують читача замислитися над сенсом людського життя, над своїм місцем у суспільстві: *Куди йдемо? / Який лишаєм слід? / Хто пам'ятає змив, як дощик акварельку? / Все менше рук, що вміють сіяти хліб. / Все більше рук, що тягнуть все у пельку* [Костенко, 1989]. Сповнена болями суспільства, авторка не вчить нас, як треба жити, а страждає від людської байдужості, від неправди, що панує в суспільстві, від того жакіття, яке ми проживаємо нині: *...на рік помінявся наш вік / На сто постаріло серце*, – із сумом констатує поетеса.

Образ національного простору в поезії Ліни Костенко асоціюється з такими одиницями просторової семантики: *степ, поле, діброва, долина, земля*.

Образ *степу* втілює невизначеність, неможливість України знайти свій шлях [далі підкреслення І. Ш.]: *Той кінч летить у степах навмання / Летить без дороги, летить без ушину / На землю ронить криву піну* [Костенко, 1999: 53]; *Вмирати вмієм, по степах гасати. / Але себе не вмієм написати* [Костенко, Берестечко: 120]. Для позначення національного простору поетеса використовує позитивну оцінку образу України – *степу*, який називає рідним краєм, а українців

володарями цього степу: *Мій рідний краю, зроду ти не мав / Нейтральних барв тих прісних пуританок. / Червоне й чорне кредо рукава. / Пищеничний принцип сонячного степу. / Такі густі смарагдові слова, / Жили в тобі і вибухали з тебе* [Костенко, Вибране: 161]. Нових обертонів набуває образ степу як символ могутності нації у протиставленні з реальними справами, що підкреслює національну неспроможність: *Ми, володарі степу й баских табунів, / На місцях оцих заповітних / Для віллілої сарни і двох кабанів / Спромоглися зробиць заповідник* [Костенко, 1989: 174].

Просторові поняття *поле, долина* передають ідею незорості рідної землі, безмежності, які пов'язуються напруженим очікуванням ліричного героя: *Поля, поля, поля... долини і долини... / Нагнувся обрій, наче тятива. / Із Паволочі дзвін, вечірній дзвін долине / І знову чути як росте трава* [Костенко, 1999: 152]; *А шум в полях, а гомін по діброві! / А пісня хоче коней розпрягать. / Як палахкотять багаття вечорові! / Які великі тіні від багать!* [Костенко, 1999: 154].

Історичну долю України передають словосполучки: *поневолені землі, Чорний Шлях*. Чорний шлях – це символ нещасливої долі України, її історичного шляху: *От що в нас є – могили та могили. / Та Чорний Шлях з невільницьким плачем. / Цьому народові світ уже немилий / Від зайшлих вбивць і від своїх нікчем* [Костенко, 1999: 126].

Словосполучки *зарослі гончарські печі, зарослі мохом мури*, вжиті поетесою, передають складний історичний шлях України, її спустошеність, занедбаність: *Оце й весь слід народу безталанного. / Гончарські печі заросли хвощем. / Проїшов по селах смертоносний Ангол, / Дорогу в рай показував мечем* [Костенко, 1999: 35].

Щодо образу України постає проблема виявлення лексико-семантичного ряду із значенням *назва країни*. Поетеса використовує звертання *великомученице*, називає Вкраїну *зглузованою*: *Україно, Великомученице, зоре моїх нещасть!* [Костенко, 1999: 106]; *Лежить твоя зглузована Вкраїна, <...> Ні булави, ні війська, ні печати* [Костенко, 1999: 7].

Отже, Ліна Костенко вболіває за долю України і піклується про те, щоб хоч із уламків брил, які залишилися від країни, відновити її цінності та національний колорит; донести до нащадків історичне минуле рідної країни.

Література

1. Ковалевський О. В. Ліна Костенко. Нарис творчо-світоглядної біографії. Харків : Прапор, 2004. 192 с.
2. Костенко Л. Берестечко: Історичний роман. Київ : Укр. письменник, 1999. 157 с.
3. Костенко Л. Вибране. Київ : Дніпро, 1989. 560 с.
4. Костенко Л. Гуманітарна аура нації, або дефект головного дзеркала. Київ : Видавничий дім «КМ Academia», 1999. 32 с.
5. Ставицька Л. О. «О скільки слів, і скільки снів мені наснилося...». *Дивослово*. 2000. № 3. С. 26–30.
6. Ставицька Л. О. Національна ідея у дзеркалі образу України. *Мовознавство*. 2000. № 3. С. 15–17.